

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2021

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO**

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo karabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/ kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe.)
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ka yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Le ha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitse temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a Abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/ HA KE DUMELE. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/ tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlahlobuwa a fane ka polelo e felletseng; a ka Abelwa matshwao ha feela lentswe le nepahetseng le sehelleltswe mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlahlobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

- 1.1 Ke ho nka leeto le bao o ba ratang. ✓ (1)
- 1.2 O eletsa batho. ✓✓ (2)
- 1.3 Ho se kgathaletsehe. ✓ (1)
- 1.4 Ba lebala ho itlhophisa hantle. ✓ (1)
- 1.5
- Ka ho kganna ka lebelo le hodimo kapa ho tlola moedi o balletsweng wa lebelo. ✓
 - Ka ho atamela koloi e ka pele ho wena haholo.
 - Ka ho feta moo tsela e sa dumelleng jwalo kamoo tsela e nang le mola oo kwalletseng.
- (E le nngwe feela)** (1)

- 1.6 Ho ipitsetsa mathata. ✓✓ (2)
- 1.7
 - O ka hlahelwa ke kotsi ya lebidi le sa pompuwang ka moya o lekaneng. ✓
 - O ka tsamaya ka koloi e se nang mabone kapa mariki a lokileng. ✓**[Ela tlhoko dikarabo tsa baithuti]** (2)
- 1.8 Ho otlolla maoto kapa ho tsamatsamaya. ✓✓ (2)
- 1.9 Ka sepheo sa ho ipopela setshwantsho sa pono. ✓mabone a bonesa hantle e le hore mmadi kapa mokganni a utlwisise ka ho phethahala. ✓ (2)
- 1.10 C/lebeletse ho hong ha o panye. ✓ Hobane motho o lokela ho ela hloko ha ho thwe a lebele se itseng, a se suthe sa tloha sa mo phonyoha. ✓ (2)
- 1.11 Ke ntlha, hobane molao wa ho kganna o kgothaletsa bakganni ho phomola kamora dihora hora tse pedi kapa dikilometara tse 200 tsa ho kganna. ✓✓ (2)
- 1.12 Motswadi a ka sithabelwa/utlwa bohloko/tlallwa ke naha. ✓✓ (2)
- 1.13 O re re ele tlhoko dintho tse itseng pele re nka maeto. ✓✓ (2)
- 1.14 Tjhe, hobane o tlotse molao wa tsela. ✓✓
KAPA
 E, hobane lelapa la hae le tla sala le monna mateneng. (2)
- TEMA YA B**
- 1.15 1957✓ le 1954✓ (2)
- 1.16 Setjhaba se eketsehile haholo. ✓✓ (2)
- 1.17 Ke ho fana ka tlhahisoleseding ka batho ba balang dibuka ho ya ka dilemo ho fapana. ✓✓ (2)

MATSHWAO A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA C****Mehopolo e lebelletsweng**

QOTSO		DINTLHA	
1.	Lefapha la Thuto le kgothaletsa batswadi le baithuti ho sebetsa mmoho.	1.	Batswadi ba lokela ho sebetsa mmoho le matijhere.
2.	Ikopanye le matijhere a ngwana wa hao mathwasong a selemo, o ye dikopanong tsa batswadi tsa mantsiboya ho buisana ka tswelopele ya thuto le boitshwaro ba ngwana”.	2.	Motswadi a kopane le titjhere mathwasong a selemo.
3.	Bana ba bangata ba ba le bothata dithutong tse itseng. Ha motswadi a tseba sena a ka kgona ho kopa thuso ho titjhere kapa ka ntle ho sekolo.	3.	Motswadi a kope thuso ho titjhere dithutong tse thatafallang ngwana.
4.	Mpho o re, “hona ho thusa ho qoba ho se utlwisane ho ka bakwang ke ngwana ya fetisang melaetsa pakeng tsa batswadi le matijhere.	4.	Tshebedisano pakeng tsa motswadi le titjhere e qoba dikgohlano.
5.	Mahlakore a mabedi ha a tshwanela ho itshireletsa le ho ngangisana ha a tobane le diphephetso tsa bana. Ha ba sebetse mmoho ho fumana tharollo le ho eletsana”.	5.	Titjhere le motswadi ba sebetse mmoho ho fumana tharollo.
6.	O re, “motswadi o lokela ho tsebisa titjhere haeba ho na le mathata a lelapa a ka amang ngwana ha a le phaposing ya ho ithuta.	6.	Motswadi a tsebise titjhere ka mathata a ka amang ngwana.
7.	Ho tseba ka lelapa la moo ngwana a phelang teng ho ka thusa titjhere hore a etse diphetoho tse hlokahalang bakeng sa mathata ao ngwana a tobaneng le ona. Titjhere e lokela ho thusa motswadi ho bopa setjhaba sa ka moso.	7.	Titjhere le motswadi ba thusana ho bopa setjhaba sa ka moso.

Palo yamantswe: 63

Ho tshwaya kgutsufatso

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
 - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (letshwao le le leng bakeng sa ntlha)
 - Matshwao a 3 bakeng sa tshebediso ya puo.
 - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao ha mohlahlobuwa a ntshitse dintlha di le jwalo temeng.**
 - Ho ajwa letshwao le le 1 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 1–3.
 - Ho ajwa matshwao a 2 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 4–5.
 - Ho ajwa matshwao a 3 bakeng sa puo ha a hlahisitse dintlha tse 6–7.
- **Kabo ya matshwao ha mohlahlobuwa a ntshitse dintlha di le jwalo ho tswa temeng.**
 - Diqotso tse 6–7: ha ho letshwao le ajwang bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 4–5: ho ajwa letshwao le le leng bakeng sa puo.
 - Diqotso tse 2-3: ho ajwa matshwao a mabedi bakeng sa puo.

ELA HLOKO

- **Palo ya mantswe:**
 - Batshwayi ba lokela ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
 - O se ke wa tlosa letshwao ha mohlahlobuwa a sa bontsha palo ya mantswe, kapa ha palo ya mantswe e fosahetse.
 - Ha palo ya mantswe e feta palo e behilweng, bala ho fihla mantsweng a 5, mme o tlohelle tse ding.

MOHLALA

Puo	Polelo			Palo ya mantswe
<i>Sesotho</i>	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

Matshwao bakeng sa dintlha: **(7)**
 Matshwao bakeng sa tshebediso ya puo: **(3)**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO****TEMA YA D: TLOTLONTSWE LE TSHEBEDISO YA PUO**

- 3.1 Sehlahiswa sa pepsi se ipabola ka monate wa teng ✓✓ (2)
- 3.2 Ke ho bontsha hore senomaphodi sa pepsi se a thabisa kapa se a hlabosa kapa ho mo natefela. ✓✓ (2)
- 3.3 D/ e thusa bakeng sa bophelo bo botle hobane lefu la bohloko ba tswekere e mmeleng bo atile. ✓✓ (2)
- 3.4 E reretswe batho bohle hobane mmapatsi o rata ha sehlahiswa sa hae se rekwa. ✓✓ (2)
- 3.5 Ke hobane sehlahiswa ke kgale se le teng mmarakeng. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 4: KHATHUNU**TEMA YA E: TEMOHO YA TSHEBEDISO YA PUO E HLOKOLOSI**

- 4.1 Ke ho hlokomedisa hore bakudi ba lokela ho hlaba 'vaccine'. ✓✓ (2)
- 4.2 O emetse lefu hobane ha o sa hlabe 'vaccine' o ka nna wa shwa. ✓✓ (2)
- 4.3 D/Mooki ha a a rwala semonkwana mme a ka tshwaetseha le yena. ✓✓ (2)
- 4.4 Ke ho bontsha matla a 'vaccine' kgahlanong le lefu (Covid 19). ✓✓ (2)
- 4.5 Ke dumellana le yona kaha mokudi o na le kgetho ya ho hlaba kapa ho shwa. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO 5: TLOTLONTSWE LE DIBOPEHO TSA DIPOLELO**TEMA YA F**

- 5.1 Tswaka/fehla/kopanya. ✓ (1)
- 5.2 Ka ho sireletsa meno. ✓ (1)
- 5.3 Mmadi a ka halefa ✓✓ (2)
- 5.4 A/kgabana tse pedi tsa soda ya ho baka le marothodi a mararo a poporomente ya oli. ✓ (1)

- 5.5 Bakeng sa batho ba sa kgoneng ho reka sesepa sa meno kapa mokedikedi o tsukunyang lehamo, ba ka kgona ho iketsetsa motswako oo. ✓✓ (2)
- 5.6 Ke ho lwantsha mafu a marenene. ✓
Ho fokotsa kotsi ya ho bola ha meno.
(E le nngwe feela) (1)
- 5.7 Lehano ke karolo ya bohlokwa mmeleng le bophelong ba motho hobane motho o dula a buisana le batho ba bang ka nako tsohle. ✓✓ (2)
- 5.8 Ke ntlha
- hobane dipatlisiso di bontshitse hore batho ba nang le lehamo le monko o mobe, ba atisa ho ba le mafu a marenene kapa ho bola ha meno. ✓✓
 - hobane ho ya ka tihadimo ya bophelo, motho ya lehamo le sa nkgeng ha monate, boholo ba nako ha a dule le batho ba bang kapa ho buisana le bona. (2)
- 5.9 Ke ho toboketsa bohlokwa ba ho hlatswa lehamo. ✓✓ (2)

TEMA YA G

- 5.10 Ke ho bontsha kamano e teng pakeng tsa mora le ntate. ✓✓ (2)
- 5.11 Ke ikutlwa✓ ke tshwenyehile✓ ka yena, ntate. (2)
- 5.12 Ke sepheo sa ho batla ho tseba hore molato ke ofe ha mora a bonahala a sa thaba. ✓✓
(Ho elwe tlhoko dikarabo tsa baithuti) (2)

[20]

MATSHWAO A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80